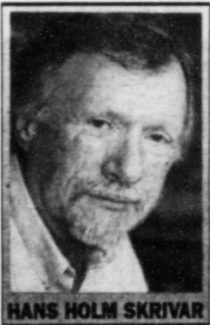

úr útheimi

Næstu mennirnir hjá Deng Hsiao Ping, sum er farin um tey niti, er illa álvarsliga sjúkut og orkar av teirri orsök lítið, eru farnir at stríðast sínámillum, um hvør skal vera eftirmaður hansara sum ovasti leiðari. Hetta hevur havt vissar politiskar fylgjur, bæði í Kina sjálvum, í grannalondum tess í Eysturasia og í heiminum yvirhøvur

Eitt Kina, tvey – ella kanska fleiri?

HANS HOLM SKRIVAR

Nú er reiðiliga long tíð síðan, nakað hevur verið at hoyrt til Deng Hsiao Ping, mannin, øll rokna sum veruliga makthavaran í Kina. Maðurin er farin um tey niti, er álvarsliga sjúk, orkar av teirri orsök lítið, men hóast hetta eru tað hansara politisku og búskaparligu hugsjónir, sum í stóran mun avgera politisku leiðina í hesum heimsins fólkariðasta veldi – 1200 milliónir fólk búgva har í dag. Men við tað, at hesin maður líka so lítið sum nakar annar livir ævigt, eru hansara næstu medarbeiðarar í politiska toppinum byrjaðir at stríðast sínámillum um, hvør skal vera eftirmaður hansara sum ovasti leiðarin. Hetta hevur havt vissar politiskar fylgjur, bæði í Kina sjálvum, í grannalondum tess í Eysturasia og í heiminum yvirhøvur.

Síðan 1949 eru vit von við at rokna við tveimum Kinum, sonevnda Kommunistkina og sonevnda Nationalistkina. Hetta kemur av, at hetta var árið, tá ið kommunistarnir við Mao Tse Dong á odda róku Chiang Kai Shek og hansara viðhaldsfólk, nationalistarnir nevndir, burtur av kinesiska fastlandinum og út á oynna, sum vit tá kallaðu Formosa, nú Taiwan.

Kommunistkina – alment navn Fólkalyðveldið Kina – fevnir í dag um kinesiska fastlandið og tey heimastýrandi økini Tibet, Xinjiang, Innara Mongolia, Nigisia Hui og Kwangsi Chuang. Nationalistkina – alment navn Lýðveldið Kina – umfatar oynna Taiwan og so tvær litlar oyggjar, Matsu og Quemoy, ið liggja heilt inni undir fastlandinum. Men tað áhugaverda hevur líka til okkara dagar verið, at bæði stjórnin í Beijing og stjórnin í Taipei hava sagt seg at umboða alt Kina.

Tann stýrsháttur, ið hevur valdað í Kommunistkina, er tann, vit kenna og hava kent úr kommunistalondum, og einasti munur til í dag er ta, at viss øki eru latin upp fyri marknaðarhugsjónir, men politiskt er ongín broyting hend. Tær smáu royndir til demokratisering, ið hava verið gjørdar, eru hardar niður við hardari hond.

Taiwan

A Taiwan harafturimóti eru hendar politiskar broytingar tey seinastu árin. So leiði Chiang Kai Shek livdi og fyrstu árin eftir deyða hansara var stýrið har eitt

harðrent einaréðisstýri, bert lutvís fjalt av onkrum demokratiskum kávalótum. Val vórðu t.d. hildin, men bert ein politiskur flokkur, Kuomintang, fanst. Men so hvørt sum teir gomlu viðhaldsmennirnir hjá Chiang Kai Shek – teir, sum høvdu fylgt honum av fastlandinum út á Taiwan – doyðu, broyttist politiska hugmyndin á oynni. Demokratiskir tankar vunu meira og meira fram, og millum annað varð loyvt at stovna nýggjar flokkar. Men hvat eisini er sera áhugavert, er, at tankin um, at Taiwan eigur at verða gjørt til serstakan stat, vinnur støðugt størri frama.

Slik nýggi hugsan hevur fyrri tað fyrsta loyvt hvøkk á leiðsluna í Kuomintang, sum alla tíð hevur havt sum eitt aðalmál at fáa ræðið í øllum Kina aftur, men so sanniliga eisini á stjórnina í Beijing, sum hevur ta áskoðan, at Taiwan er ikki annað í politiskum samangangi enn ein provinsur, ið hevur gjørt uppreisur móti føðilandinum.

Henda áskoðan er orsökini til, at Kommunistkina hevur ført seg sterkt fram hernáðarlaga í seinastuni í hesum økinum, t.d. hevur landið hildið rakettroyndir í havinum beint við Taiwan, og í hesum døgum eru umleið 130.000 hermenn savnaðir á meginlandinum yvir av oynni.

Grundin er fyrst og fremst tann, at forsetaval skal vera á Taiwan, og kommunistarnir í Beijing royna at leggja

trýst á fólkid har fyrri at fáa tey at lata vera við at atkvøða fyrri til valevnum, sum ætla at fáa Taiwan til sjálvstøðugt land. Men hesi tiltøk eru eisini ein partur av tí maktstríði, ið fer fram innanhýsis í kommunistaflokkinum – stríðið um at gera eftirmaður Deng Hsiao Pings. At fáa hernáðarvaldið í part við sær er av avgerandi týdningi í maktstríðinum, og tað hevur allar dagar havt ta áskoðan, at allir kinverjar áttu at verja undir sama stýri, og tí vil ein politikari, sum setir seg ímóti, at Taiwan verður serstakt land, altið hava viðhaldsmenn innan hervaldið.

Nú eru kinverjar at finna nógva aðra staðir enn í Kommunistkina og á Taiwan, t.d. í hjálandinum Hongkong og Macao, men tey koma undir kommunistkinesiskt ræði í ávikavist 1997 og 1999. Men í Singapore eru 85% av íbúgvunum kinesarar, í Malaysia 40%, og nógvir eru eisini at finna í Indonesia, Vietnam, Laos, Cambodja, Thailandi, Burma og á Filipsoyggjunum; í heila tíði búgva meira enn 50 milliónir kinverjar utan fyrri sjálvt Kina.

Halda nú stjórnin í Beijing og kommunistaflokkurin, at øll hesi fólk eiga at rætta seg eftir teimum, kann hetta fara at hava stóra ávirkan á politiskum myndina og maktjavnvágin í Suður- og Eysturasia, men meira um hetta seinni.

HARÐSKAÐUR MÓTI TEIMUM ALMENNNU ØKIST

Almenn starvsfólk í Danmark eru alsamt ofitari úti fyrri harðskapi, skrivur Fyns Stiftstidende. Í 1991 vóru meldaðir 661 tilburðir av harðskapi móti sosialráðgevvum, bussførarum, lögreglufoðki og øðrum almennum starvsfólki. Í 1995 øktist talið til 1401, vísa tøl hjá Ríkispolitinum. Í eitt nú Odense er talið økt frá 30 tilburðum í 1991 til 72 í fjør og politimeistarin, Lars Rand Jensen, stúrir fyrri gongdini.

– Tað er órógvandi, tí talan er um fólk, sum gerast harðlig móti almennum starvsfólkum, tá tey ikki fá sín vilja, sigur hann.

LÝSINGAR Í ÚTVALD BLØÐ

Hóast Poul Nyrup Rasmussen hevur mælt til tað mótsatta, koma lýsingar hjá tí almenna Danmark bert í nökur fá, útvald bløð. Lokalbløð fáa ongan lut í hesum lýsingum, við tí úrsliti, at í stórum pørtum av Danmark eru tað bert fáa, sum siggja týðandi lýsingar frá stýrum og ráðharrastovum.

FLEIRI PENGAR TIL TENNINAR

Gjøgnum seinastu 10 árin er talið av teimum dønum, sum hava sínar egnu tenn gjøgnum alt livið, tvífalda, og hetta merkir útreiðslurnar hjá røktarheimum í Danmark, sum seinasta 5 árin hava brúkt 40% fleiri pengar til viðgerð av tonnum hjá teimum gomlu.

KUBA SIGUR NEI TIL ØL

Kuba vil ikki ver við í handilsliga spælinum hjá einum bretskum handilsmanni, sum hevur fingið eitt hugskot, sum kann geva honum hópinn av pengum. Í juni kom ein serliga øl fyrri fyrstu ferð á marknaðin í Englandi, og Londonbúgar tók væl ímóti hesi øl, serliga fólk í finara Soho býarpartinum í London.

Etikettin á ølinum er prýtt við eini mynd av kubanska uppreisnarhetjuni Che Guevara, men hetta vilja kubanar ikki ver við til. Bretski handilsmaðurin hevur fingið at vita frá kommunistaflokkinum í Kuba, at hann skal gevast við framleiðsluni av ølinum, og isum boðum hevur hann fylgt.

NÝGGJAR KOVBOYBUKSUR AV GOMLUM LEVI'S

Levi's kovboybuksur í endurnýtsluútgávum, eru komnar á marknaðin í USA. Levi's samtøkan er farin at marknaðarføra hesar buksur, sum eru gjørdar av gomlum kovboybuksum.

Tað hevur annars verið ein trupulleiki at framleiða tilfari, sum kovboybuksur eru gjørdar av, við at endurnýta brúktar tægir, men ein nýggjur háttur at spinna, hevur nú gjørt tað møgulegt. Endurnýtslu kovboybuksurar eru helvt um helvt gjørdar av brúktum og nýggjum tægum.

1000 FERÐIR VIÐ SAMA FILTRINUM

So er tíðin við at vera farin, tá kaffifiltrir verður tveitt í ruskspannina hvørjaferð kaffi er gjørt. Green Filter, eitt nýtt filter, sum júst er komið á marknaðin, skal kunna halda til 1000 kannir av kaffi.

Bara í Europa verða 85 mió. kaffifiltrir brúkt hvønn dag, so nýggja filtrid kann veruliga spara tilfari. Nýggja filtrid er framleitt av Polypropylen, og passar til allar maskinur. Filtrid skal bara skolast eftir brúk, og so er tað klárt til næstu kannuna.

FLOGFAR NEYÐLENDI

Roykurin frá einum bugara, sum var sloppin at liggja í einum tendradum ovni umborð á einum Boeing 757 ferðafólkafløgtari, var noytt at neyðlenda í Detroit. Ein talsmaður fyrri flogfelagið, Northwest Airlines, upplýsti, at 172 ferðafólk og sjei av manningin fóru úr flogfarinum stutt eftir at tað hevði lent. Burgari, ja, hann var líka til at blaka út gjøgnum vindeygga.